

Spelen met ideeën

Bij aankoop van deze uitgave stelt Uitgeverij Boom gratis de e-bookversie voor u beschikbaar. Wij vinden dat u de inhoud van het boek overal moet kunnen raadplegen, of dat nu op papier is of digitaal of een combinatie van beide. Net zoals u zelf prettig vindt in gebruik.

U kunt uw gratis e-book ophalen via www.uitgeverijboom.nl/gratis_e-book. Hiervoor heeft u de unieke code nodig die u op deze pagina aantreft.

JOS KESSELS

Spelen met ideeën

De kunst van het filosofisch gesprek

Boom | Amsterdam

Ik ben bang dat mijn taal niet *extra-vagant* genoeg is, niet ver genoeg afdwaalt van de beperkte grenzen van de dagelijkse ervaring om overeen te stemmen met de waarheid waarvan ik overtuigd ben geraakt.

Henry David Thoreau

© Uitgeverij Boom, Amsterdam 2012

© Jos Kessels, Amsterdam 2012

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

Verzorging omslag en binnenwerk: Bas Smidt, Den Haag

ISBN 978 94 6105 736 5

NUR 730

Inhoud

I. Ideeënleer en kralenspel

Visieontwikkeling	9
Socratische methode	11
Filosofisch onderzoek	12
Het kralenspel	14
De reis naar een idee	16
De grotallegorie	19
Grote en kleine verhalen	21
Opbouw van het boek	23
<i>Een droom voor de wereld</i>	25

II. Spelen met betekenis

Wat is een idee?	26
Kenmerken van een idee	28
Effecten van een idee	30
Het geheel denken	31
Verbeelding	34
Beeldtaal	37
Spel	38
De sofist	40

<i>Externe gerichtheid</i>	42
----------------------------------	----

III. Feiten en kwestie

De structuur van het kralenspel	44
Concreet denken	46
Terugdenken naar het begin	49
Kraal 1: situatie, ervaring	51
Kraal 2: het hittepunt	54
Kraal 3: ontwikkeling	57
Kraal 4: de vraag	60
Raadselvragen	62

<i>Beoordeling van medewerkers</i>	66
--	----

IV. Buik, hart, hoofd

Drie houdingen	68
Drie hoofdemoties	70
Kraal 5: buik	73
Kraal 6: hart	75
Kraal 7: hoofd	77
Gedachte-experimenten	80
De maatstaf	81

<i>Het fundamenteel oneens zijn</i>	83
---	----

V. Het groot-en-kleine

Zuivering van het denken	85
Weerlegging	87
Maieutiek	88
Bijeenbrengen en uiteen halen	90
Eenheid en veelheid	92
Knopen en warboelen	94
Kraal 8 en 9: oprekken van het denken	96

De strijd tussen filosofie en poëzie	98
--	----

<i>Een loyaliteitsdilemma</i>	101
-------------------------------------	-----

VI. Idee en orakel

De creatieve sprong	103
Niet in woorden te vangen	107
Het uiteindelijke	108
Transcendentie	110
Idee en verbeelding	113
Twee soorten beelden	116
De kunst van het er vlak naast kijken	118
Proza en poëzie	120
Eenvoudige vormen	123
Kraal 10: hoe vind je een orakel?	125
Moderne orakels	127
Geheimtaal	129

<i>Bruggen in het eilandenrijk</i>	132
--	-----

VII. Ideeënleer in praktijk

Jeffersons gevleugelde zin	133
Natuurlijke gelijkheid	136
Logos, pathos, ethos	138
Een topman kijkt terug	141
Niet-objectieve keuzes	143
De scepticus	146
Mythe en logos	147
De schoot der goden	149
De methode uitwissen	151

Bijlagen

Verantwoording	154
Literatuur	161
Het kralenspel – een korte samenvatting	168
Eidoskoop – Online kralenspel – Opleiding	171
Register van personen	173
Dankwoord	175

I. Ideeënleer en kralenspel

Visieontwikkeling

Dit boek gaat over het spelen met ideeën. Het is gebaseerd op de gesprekken van Socrates en de ideeënleer van Plato. Uitgangspunt van het boek is dat je in allerlei kwesties filosofie moet bedrijven, op de manier zoals deze grondleggers van de westerse filosofie het deden: door gesprekken te voeren en ideeën te ontwikkelen, door denkbeelden te formuleren en die te onderzoeken op geldigheid en vruchtbaarheid. Dat geldt niet alleen voor persoonlijke kwesties, maar ook voor zakelijke aangelegenheden. Bijvoorbeeld, de bestuurder van een ziekenhuis wil gekwalificeerde specialisten werven, maar geen buitensporige tarieven hanteren. Hoe kan hij het zorgaanbod uitbreiden en tegelijk het budget binnen de perken houden? Een toezichthouder van een grote organisatie wil het ziekteverzuim terugdringen, maar dat valt onder de inhoudelijke verantwoordelijkheid van een ander. Welke ruimte heeft zij voor sturing op andermans terrein? Een wethouder wil een wending aan zijn carrière geven en de politiek verlaten. Maar wat wil hij dan gaan doen? Er zijn heel veel praktische kwesties, kortom, waarin een mens een *idee* moet vinden.

9

Een idee is een visie op wat er in een kwestie aan de hand is, hoe je daar tegenaan kunt kijken en wat de doorslag moet geven. Ideeën hangen niet alleen samen met de feitelijke analyse van een kwestie, maar ook met persoonlijke opvattingen en de waarden waar je voor staat. Van veel mensen wordt verwacht dat zij daarmee kunnen spelen, met name van personen in een leiderspositie. Zij moeten in staat zijn verschillende visies te genereren, die te onderzoeken op validiteit en ze tegen elkaar af te wegen. Dat is van belang om een situatie met de juiste betekenis te kunnen bezetten en mensen te verbinden rond een idee. Dit vereist een grote behendigheid en flexibiliteit in betekenisgeving. Dat is van oudsher het domein van de filosofie.

De filosofie die in dit boek wordt gehanteerd is niet zozeer de academische, theoretische filosofie, maar filosofie in de praktijk. Ik beschrijf hoe je gesprekken over fundamentele kwesties kunt aanpakken, hoe je ideeën ontwikkelt en wat een idee eigenlijk is. Filosofie is niet alleen een wetenschappelijke discipline. Het is ook een vak, een professie, een kunst. Het omvat een heel arsenaal aan praktische conceptuele vaardigheden. Een deel daarvan komt in dit boek aan de orde, namelijk het deel dat te maken heeft met ideeënleer. Vaardig worden in het spelen met ideeën vergt studie en oefening, maar je hoeft geen diependenkende metafysicus te zijn om wat ik hier beschrijf te kunnen volgen of te leren uitvoeren. Integendeel, van de academische metafysica heb je in concrete kwesties als de bovenstaande aanvankelijk meer last dan gemak. Spelen met ideeën is een praktijkgerichte vorm van filosofie. Zij is intrinsiek verbonden met de kunst van het gesprek. Laat ik beginnen met daar iets over te vertellen, en over hoe ik zelf in dit vak verzeild raakte.

Het is inmiddels tientallen jaren geleden dat ik voor het eerst deelnam aan een socratisch gesprek. Dat was een merkwaardige, fascinerende ervaring. Een week lang probeerden we in een kleine groep aan de hand van concrete casuïstiek te achterhalen wat de betekenis zou kunnen zijn van het begrip 'zinloos'. Sommigen zullen zo'n onderneming op zichzelf al als zinloos beschouwen. Maar ik was overrompeld door de schoonheid van onze dwaalwegen, de moeilijkheden elkaar te begrijpen, mijn eigen onvermogen helder uit te drukken wat ik vond, de gezamenlijke verwarring en de enorme pret die we hadden. Dat je zo filosofie kon bedrijven, zonder boeken of autoriteiten, puur in een gesprek, dat was voor mij een openbaring.

Het socratisch gesprek heeft mij sindsdien niet meer losgelaten. Ik heb daar in verschillende boeken verslag van gedaan en er ook een bureau voor opgezet dat nog steeds allerlei vormen van reflectie in organisaties begeleidt. Inmiddels is het socratisch gesprek, door het enthousiasme van velen, in Nederland een praktijk geworden die vele gedaantes kent, van *diner pensant* tot socratisch café, van moreel beraad tot visieontwikkeling, van zorgvuldig denkwerk tot – helaas ook – tenenkrommende beuzelarij.

Socratische methode

Ik had het geluk dat ik, nog tijdens mijn filosofiestudie, de lange traditie van de socratische methode leerde kennen via Gustav Heckmann en Leonard Nelson, de beide grondleggers van de hedendaagse socratische praktijk. Zij leerden mij Plato op een heel andere manier lezen dan gebruikelijk in de academische filosofie, namelijk vanuit de invalshoek van het zelf gesprekken voeren. Ook Plato heeft mij sindsdien niet meer losgelaten. Ik raakte betoverd door zijn dialogen, zijn enorme verbeeldingskracht, de combinatie van poëtische bevlogenheid en nuchtere begripsanalyse. En door zijn diepgang, zijn oorspronkelijkheid, zijn superieure speelsheid. Werkelijk verbazingwekkend.

11

Wat mij in het begin nog het meest trof, was dat de praktijk van het socratisch gesprek zoals ik die leerde kennen in de door Nelson gestichte Philosophisch-Politische Akademie zo verschilde van de officiële theorie over hoe je een filosofisch gesprek moet opzetten. Een werkelijk gesprek is iets heel anders dan het gepolijste, literaire beeld dat je ervan krijgt uit de dialogen van Plato. Bovendien, volgens de officiële theorie gebruikte Socrates achtereenvolgens verschillende methodes in zijn gesprekken – weerlegging, hypothese en begripssplitsing – waar ik nog nooit iemand goede filosofische gesprekken mee had zien opzetten. Wat moest je daaruit concluderen? Ik beschouwde het als een bevestiging van wat Plato zelf expliciet zegt, onder meer in zijn Zevende Brief, dat hij nooit een letter heeft geschreven over waar het echt om gaat bij het praktiseren van filosofie. Niet alleen heeft hij dat niet willen prijsgeven aan niet-ingewijden, hij achtte het kennelijk ook principieel onmogelijk: ‘Het is niet in woorden te vatten, alleen door langdurige, toegewijde omgang met het onderwerp en een overeenkomstige vertrouwde ermee treedt het plotseling in de ziel tevoorschijn’, schrijft hij daar.

Dit soort geheimzinnige uitspraken, niet alleen van Plato zelf maar ook van een aantal van zijn leerlingen, heeft allerlei speculaties over een ‘ongeschreven leer’ teweeggebracht. De meester zou wel degelijk een speciale methodiek hebben gehad die ten grondslag ligt aan al zijn dialogen, maar hij zou deze welbewust impliciet en verhuld hebben gehouden. Deze ongeschreven leer zou afkomstig zijn uit de school van Pythagoras en gebaseerd op de getallenleer. Hij zou er op suggestieve wijze naar hebben verwezen in een aantal beroemde beelden, zoals de grotallegorie uit *De staat*, de ladder van liefde die Diotima beschrijft in het *Symposium* en de

opstijging van de ziel in het spoor van de god waarvan Socrates verhaalt in de *Phaedrus*. In zijn latere werk zou hij wel een aantal centrale aspecten van die methode hebben uitgewerkt in zijn ideeënleer en kosmologie, maar steeds zorgvuldig ervoor wakend dat datgene waar het eigenlijk om draait verhuuld blijft, alleen voor ingewijden toegankelijk.

12 Voor wie zelf socratische gesprekken voert maakt dat de vragen waar je in de praktijk mee worstelt alleen maar prangender. Wat bedoelt Plato precies met die beelden? Wat betekenen ze concreet voor de opzet van een filosofisch onderzoek op de manier van Socrates? Hoe moet je een gesprek over praktische kwesties zoals die aan het begin van dit hoofdstuk dan aanpakken? Dat is niet duidelijk. Nergens geeft Plato aan hoe zo'n gesprek moet verlopen, noch waar het op moet uitlopen. Ja, in zijn dialogen doet Socrates het steeds voor, maar wat is het precies dat hij voordoet? En wat is eigenlijk een idee? Hoe ziet het eruit, wat houdt het in, wanneer kun je zeggen dat je het gevonden hebt? En dan heb ik het nog niet eens over de simpelere vragen, zoals hoe je bij alle onvermijdelijke omzwervingen in een gesprek het doel helder kunt houden en de deelnemers gemotiveerd. Want zonder goede methode dooft een filosofisch gesprek snel weer uit, hoe geanimeerd het ook begint. Het kan over nog zulke wezenlijke kwesties gaan, nauwelijks begonnen verliezen de deelnemers in de regel de greep op het gesprek, zien door de bomen het bos niet meer en raken de hoop kwijt dat verder praten überhaupt iets van belang zal opleveren. De grote vraag in de praktijk is wat je kunt doen om dat te voorkomen. Hoe kun je verhouden dat een gesprek over fundamentele kwesties verzandt en voortijdig wordt afgebroken?

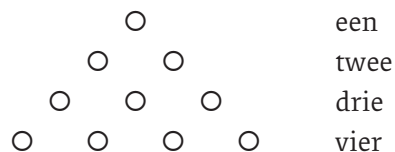
Filosofisch onderzoek

In eerdere boeken gaf ik een beschrijving van allerlei aspecten van deze vraag en van de toepassing van het socratische gesprek in de praktijk. In Leonard Nelsons *De socratische methode* staan het zoeken naar vooronderstellingen, het gebruik van concrete voorbeelden en de inbedding in de neokantiaanse filosofie centraal. *Socrates op de markt* bevat een aantal nauwkeurige casestudies van gesprekken, die enerzijds worden gekoppeld aan de theorie over leren in organisaties en anderzijds aan verschillende opvattingen van wat kennis en cognitieve ontwikkeling inhouden. *Vrije ruimte* en het *Vrije ruimte Praktijkboek* schetsen een hedendaags beeld

van de klassieke ‘vrije kunsten’ retorica, dialectica, grammatica, ofwel de vaardigheden van overtuigen, onderzoeken en vastleggen, aangevuld met ethica, de kunst van het goede leven. *Het poëtisch argument* richt de aandacht op de fasering in een gesprek en het belang van het verhelderen van datgene wat je raakt, wat je werkelijk aan het hart gaat. In *De jacht op een idee* beschrijf ik ten slotte de rol van de filosoof in de ontwikkeling van visie en strategie in een organisatie. Daar heb ik ook een schets gegeven van de praktijk van het kralenspel. Inmiddels beschouw ik dit spel als de rijkste voedingsbodem van een filosofisch gesprek en tevens als het meest volledige beeld van een idee dat ik ken. Het onderhavige boek is geheel gewijd aan de uitwerking en verdieping ervan. Ik vertel je hoe ik dit spel op het spoor kwam – het was voor mij net zo’n fascinerende ontdekking als eerder die van het socratische gesprek.

13

Iedereen weet dat een filosofisch onderzoek tot stand komt doordat er een kwestie aan de orde wordt gesteld waarover je verschillende opvattingen kunt hebben. Het onderzoek bestaat in feite uit een systematische analyse en toetsing van die opvattingen. Dialectiek is letterlijk het ‘uiteenleggen’ van die opvattingen, in these en antithese, met als doel een synthese te vinden. Plato heeft allerlei vaktermen ontwikkeld voor dit proces, zoals het zoeken van ‘het ene’ in de ‘onbepaalde tweeheid’. Om dit inzicht te kunnen verwerven moet je zowel jezelf onderzoeken, je eigen innerlijk, als de ervaring of werkelijkheid waar de kwestie uit voortkomt. Nu is het innerlijk of de ziel in de klassieke opvatting verdeeld in drie delen, die corresponderen met de lichaamsdelen hoofd, hart en buik. En om de ervaring of de werkelijkheid in kaart te brengen moet je in de klassieke opvatting de vier oorzaken ervan achterhalen. Het filosofische gesprek bestaat dus uit een onderzoek van het ene, de onbepaalde tweeheid, de drie delen van de ziel en de vier oorzaken. Dat roept het beeld op van de *tetractys*, een figuur die het ‘heilige getal’ 10 van Pythagoras op de volgende manier weergeeft:

De *tetractys* is een figuur die van oudsher sterk tot de verbeelding heeft gesproken. Het is zowel een wiskundig theorema als een metafysisch

symbool. De Griekse filosoof-wiskundige Pythagoras (ca. 580-500 v. Chr.) geloofde dat de tetractys een wiskundige weergave was van de eerste beginselen van de natuur (aarde, water, lucht en vuur), van de harmonie van de kosmos en van de structuur van muziek: de verhouding 1:2 in snaarlengte geeft namelijk een octaaf te horen, 2:3 een kwint en 3:4 een kwart. Met deze drie intervallen kunnen vervolgens alle andere tonen gevormd worden. De figuur staat afgebeeld op Rafaëls beroemde fresco *De school van Athene* en lijkt een centrale rol te spelen in de roman *Het Kralenspel* van Hermann Hesse. Bovendien zal ik zo dadelijk laten zien dat zij kan worden beschouwd als een afbeelding van Plato's grotallegorie en strookt met andere beelden die hij hanteert voor filosofische ontwikkeling. Het is dus geen wonder dat het beeld van de tetractys ook een rol speelt in de speculaties die sinds de vorige eeuw op gang zijn gekomen over Plato's zogenaamde ongeschreven leer.

Het kralenspel

Nu moet ik eerst iets vertellen over het kralenspel en de verbinding daarvan met Plato. Ik herinner me dat toen ik *Het Kralenspel* voor de eerste keer las, ik stomverbaasd was dat Hesse een heel boek kon wijden aan een spel waarvan hij de werking in het geheel niet uit de doeken deed. Wat voor spel zou dat kunnen zijn? Hesse, die in 1946 de Nobelprijs voor literatuur kreeg, beschrijft in het boek een monastieke orde van denkers, ergens in de 23e eeuw, die zich geheel toelagen op het spelen en ontwerpen van kralenspelen. Het Kralenspel (in Hesses verhaal consequent met hoofdletter) is een spel met betekenissen, met opvattingen, waarden, meningen. Die rijg je aaneen, als kralen aan een ketting, zodat er een schouwspel van denkbeelden ontstaat. De denkbeelden worden afgekort tot tekens en zijn afkomstig uit verscheidene wetenschappen en kunsten, 'voornamelijk echter uit de wiskunde en de muziek'. Samen vormen zij een hoogontwikkelde tekentaal, 'een soort geheimtaal, die in staat is de inhouden en uitkomsten van nagenoeg alle wetenschappen en hun onderlinge relaties tot uitdrukking te brengen.' Hesse schrijft:

Het Kralenspel is dus een spel met alle waarden en inhouden van onze cultuur, het speelt ermee, zoals bij wijze van spreken een schilder in de gouden eeuw van de kunsten wellicht heeft gespeeld met

de kleuren van zijn palet. Alles wat de mensheid in haar creatieve tijdperken aan inzichten, nobele gedachten en kunstwerken heeft voortgebracht, alles wat geleerden in de daaropvolgende perioden van wetenschappelijke studie hebben herleid tot begrippen en omgezet in intellectueel bezit, al dit omvangrijke materiaal van geestelijke waarden bespeelt de beoefenaar van het Kralenspel zoals de organist zijn orgel. En dit orgel is van een nauwelijks voorstelbare volmaaktheid, zijn manualen en pedalen tasten de gehele geestelijke kosmos af, de registers zijn vrijwel ontelbaar, in theorie zou met dit instrument de gehele geestelijke inhoud van de wereld in het Spel kunnen worden gereproduceerd. (*Het Kralenspel*, p. 12)

15

Inwijding in dit spel vergt, aldus Hesse, een jarenlange scholing, in wetenschap en muziek, literatuur en filosofie, maar ook in wetenschap en cultuurgeschiedenis. In feite maakt het spel gebruik van alle kunsten en studies. Doel is steeds een thema of kwestie zodanig te analyseren dat je het op een waarachtige en elegante manier kunt presenteren in de vorm van een kralenspel. Ik het boek volg je de ontwikkeling van Josef Knecht tot Magister Ludi, 'meester van het spel'. Hij komt in de jaarlijkse toernooien als beste speler naar voren, en wordt uiteindelijk leider van de orde. Het spel gaat steeds verder, de leden van de orde van kralenspelers hanteren het als onderzoeksinstrument om verbanden te leggen in de gefragmenteerde werkelijkheid, tussen allerlei onderwerpen die op het eerste gezicht niets met elkaar te maken hebben. Elk spel biedt als het ware een momentopname van een creatief en intellectueel discours.

Hoe zou dat spel in zijn werk gaan, vroeg ik mij af, en die vraag is me altijd blijven intrigeren. Toen ik jaren later de speculaties over Plato's ongeschreven leer onder ogen kreeg, waarin de tetractys zo'n belangrijke rol speelt, lag het voor de hand de koppeling met Hesse te maken. Kon het zijn dat deze figuur een rol speelde in het kralenspel, misschien zelfs de kernstructuur ervan vormde, het onderliggende raamwerk voor filosofisch onderzoek? Maar hoe moest je de figuur dan lezen? Als volgt, dacht ik: de filosofische onderzoeker tracht vanuit de empirische wereld van zijn ervaring op te stijgen naar de idee door de systematische analyse van tien 'kralen' of sets van vragen, verdeeld over vier niveaus van onderzoek: de externe wereld van de feiten, de interne wereld van de persoon, dat wil zeggen diens houding of gevoel, de polen van het dialectische spel van be-

tekenissen en de ideale vorm van de Idee, de visie. De figuur krijgt dan de volgende invulling:

		Idee		visie
		groot	klein	polen
	buik	hart	hoofd	persoon
situatie	hittepunt	ontwikkeling	vraag	feiten

16

Grote opwinding maakte zich van mij meester toen ik dit beeld voor me zag. Ik meende het geheime raamwerk van het filosofisch onderzoek op het spoor te zijn. Die gedachte liet me niet meer los. Als van de speculaties over Plato's verholde methodiek iets gegrond was, moest deze figuur een rol hebben gespeeld in de discussies en onderzoekingen van de Academie, de school waarvan Plato de grondlegger was. Maar belangrijker, als mijn hypothese klopte moest het mogelijk zijn de figuur in de praktijk te hanteren als reisplan voor filosofisch onderzoek. Vanaf dat moment begon ik gesprekken op deze manier in te kleden en met behulp van dit 'spel' te analyseren. Dit boek is een verslag van mijn bevindingen daarmee.

De reis naar een idee

Toen ik eenmaal dit beeld voor ogen had begon ik overal bevestigingen, aanvullingen en kanttekeningen tegen te komen, in structuralisme en linguïstiek, in psychoanalyse en cultuurgeschiedenis, in dramaturgie en literatuurtheorie, ja zelfs in de muziek. In al die domeinen, hoe verschillend ook, kun je achter of onder het waarneembare een verborgen spel van wetmatigheden vinden, de werkelijke determinanten van het manifeste. Zij vormen een symbolische werkelijkheid die bepalend is voor hoe de wereld zich aan ons voordoet en hoe we onszelf ervaren. Dit is precies het uitgangspunt van Plato's filosofie. Laten we wat dieper daarop ingaan.

Plato heeft laten zien hoe een filosofisch gesprek de vorm kan aannemen van 'een reis van het denken'. Dat was de oorspronkelijke betekenis van het woord theorie: in het oude Griekenland, de bakermat van de westerse